

Hva er det journalisten Isabel Wilkerson *ikke* ser når hun sa

Om kastesamf

Fredrik Giertsen

**MED ANDRE
ORD**

En bok om rase og kaste har splittet offentligheten i to land. Den afroamerikanske journalisten Isabel Wilkerson fant veien til National Book Awards' langliste i fjor med sin sakprosabok «Caste – The Lies That Divide Us». I den vurderer hun rasismen de svarte er blitt utsatt for i det amerikanske samfunnet i forhold til det hinduistiske kastesystemet, og *en passant* det tyske naziregimets raselover. Selveste Oprah Winfrey plukket den opp og sa at dette var den viktigste boken som noensinne var blitt fram snakket i hennes prestisjefulle bokklubb. Og tok til tårene.

Det mest interessante ved boken, er likevel alle de kritiske innvendingene den har fått.

Med ordene «Caste is the bones, race the skin» forsøker Wilkerson å lete fram en dyp motsetning i det amerikanske samfunnet, som skal gå forut for både klassekampen og de historiske rasemotsetningene. Hun hevder å finne en rekke fellestrekk mellom de to hierarkiske strukturene, altså i USA og India, noe hun særlig underbygger ved å identifisere åtte «søyler» i kastevesenet, som hun argumenterer for at alle har sin motsats i hennes hjemland.

Eksempler er at posisjonene begge steder er arvelige, at hierarkiene opprettholdes gjennom terror og vold, at det eksisterer en rekke tabubelagte forestillinger om «renhet og forurensning» og at systemet underbygges av guddommelige sanksjoner – henholdsvis gjennom Manava-Dharmasastra (Manus lover) og Det gamle testamente. Med andre ord: for Wilkerson er rasisme kun en synlig manifestasjon av et skjult system av ufertighet, sosial dominans som skal sikre at de hvites privilegier ikke forpurres.

Boken hennes tar opp tråden etter Alison Davis og Gunnar Myrdals studier av det amerikanske samfunnet på 1940-tallet. Både Davis og Myrdal mente begrepet «kaste» var relevant, fordi de svartes situasjon var så

FAKTA

Isabel Wilkerson:

Journalisten Isabel Wilkerson har jobbet i The New York Times og var i 1994 den første afroamerikanske kvinnen til å vinne en Pulitzerpris.

Hun er mest kjent for boka «The Warmth of Other Suns: The Epic Story of America's Great Migration», som kom i 2010.

Wilkersons nye bok, «Caste: The Lies That Divide Us» (2020) har skapt heftig debatt i USA. Her hevder hun at både klasse- og raseskiller i landet springer ut av en dypereliggende motsetning, som ligner Indias kastesystem.

Boka har blitt omfavnet av Oprah Winfrey og andre prominenter, men også fått skarp kritikk, som Fredrik Giertsen beskriver i denne teksten.

Om forfatteren:

Fredrik Giertsen er litteraturviter og skribent.

fastlåst at det tilsynelatende ikke fantes noen vei ut. I vår tid, der Barack Obama fikk åtte år i Det hvite hus, velger hun likevel å trekke fram erfaringene den svarte eliten – som hun ikke legger skjul på at hun selv tilhører – fremdeles gjør seg, ved stadig å bli undervurdert og forsøkt trykket nedover i hierarkiet.

Wilkersons historiesyn heller mot det statiske. Hun gir tidsspesifikke samfunnstrekk gyldighet over tid, og enkelthendelser gjøres gjeldende for en nåtid som synes evigvarende. Eliteperspektivet (som kanskje er årsaken til at Oprah Winfrey falt for boken) fører også til at «Caste» har en del blinde flekker. Forfatteren har da også blitt beskyldt for å pynte på eller helt overse skjebnen til dem som befinner seg mindre heldig plassert i hierarkiet.

I *New Yorker* trekker professor Sunil Khilnani fram Wilkersons kontraintuitive påstand – som heller ikke støttes av forskning – om at fattige svartes utsettes for mindre stress enn eliten, fordi omgivelsene oppfatter det som mindre akutt å holde dem nede. Samtidig underspiller hun de åpenbare konsekvensene av materiell nød og dårligere helsetjenester, som svekker hennes troverdighet.

Til tross for en imponerende

kildeliste, er det mange tilskjæringer og overfladiskheter i «Caste», som helt overser at forbildet Alison Davis også la stor vekt på klasseperspektivet. Det mest overraskende er imidlertid å lese hvor åpent Wilkerson avslører seg selv. Et sted skriver hun: «Jeg snakket ingen av de indiske språkene, visste ingenting om jatiene [«sub-kastene»], og var ute av stand til å undersøke hvilke posisjoner de forskjellige inntok i landsbyene de kom fra.»

Det kommer fram at hun bare besøker India ved ett tilfelle, men den eneste beskrivelsen av landet er fra flyet, og hun refererer – så vidt jeg kan se – ikke fra

samtaler med indere ut over noen akademiske seminarer. Et sted hevder hun å kunne identifisere en indisk kvinne som lavkaste på behørig avstand, kun basert på utseende og oppførsel, noe få indere vil hevde er mulig.

Et annet sted legger Wilkerson stor vekt på en anekdote om at Martin Luther King under et besøk i India plutselig innså hvordan svarte i USA også var å se på som «kasteløse», men den er – ifølge Sunil Khilnani – sannsynligvis ikke sann. Og når det gjelder nazistene, så skriver hun at de lot seg inspirere av USAs Jim Crow-lover da de skulle forfatte sine egne, men at de

Sammenlikner rasismen i USA med det indiske kastesystemet?

Samfunnet i USA

ELITENS TUNGE ÅK: Journalisten Isabel Wilkerson, som i 2016 fikk utdelt den prestisjetunge National Humanities Medal av daværende president Barack Obama, mener at USA er et kastesamfunn der den svarte eliten stadig dyttes nedover i hierarkiet. FOTO: CAROLYN KASTER, AP/NBT

faktisk fant dem for strenge. Hun glemmer imidlertid å spesifisere at nazistenes endelige mål med jødene tross alt var noe enda et hakk grusommere enn det de svarte ble utsatt for i Sørstatene.

Disse omtrentlighetene har irritert mange kritikere. På den anerkjente nyhetssiden The Wire peker sosialantropolog Arjun Appadurai på at det indiske kastesystemet med sin flere tusen år lange historie, er langt mer innfløkt og omskiftelig enn det Wilkerson er i stand til å se. Han konkluderer nokså tørt med at hennes «dramatiske avsløring av

kastesystemets tilstedeværelse under overflaten i USA bare er et litterært knep for å fortelle en velkjent amerikansk historie på en ny måte, for det er ikke basert på noen virkelig likhet.»

Fra de nedre sjikt av det indiske samfunnet istemmer Yashica Dutt – forfatter av den rystende selvbiografien «Coming Out as Dalit» (dalit = «uren», «kasteløs») – i at Wilkersons bok stort sett «utelukkende er innrettet for et amerikansk ordskifte», ikke minst fordi den «i det store og hele ignorerer de uhyrlige sidene ved Indias kastesystem». Dutt konkluderer

med at lesingen for henne, «som dalit, ofte marginalisert og henvist til bunnen av en enda mer skjev global orden, ofte gir følelsen av å være utelatt fra min egen historie.»

En annen professor, Priyamvada Gopal ved universitetet i Cambridge, skriver rett ut at «det bør være mulig å skrive en interessant bok som sammenligner rase og kaste, men det er ikke denne». Det kan med andre ord virke som om hele den indiske parallellen er som et *ad hoc*-støttehjul for Wilkersons amerikanske hovedfortelling. Yashica Dutt

«skinnuenigheter» og i stedet rette blikket mot verdier og ideer.

Så hva er egentlig poenget med å lansere det alternative begrepet «kaste»? Det er kanskje mest nærliggende å se dette som et utslag av poststrukturalismens reaksjonære strømninger, der ord primært virker som abstrakt tegn i en kulturkrig. Men hvilken krig, med hva slags fronter?

Wilkerson er kvinne, men ingen tydelig feminist. Hun er afroamerikaner, samtidig som hun nedtoner rollen som systemisk rasisme spiller i den

«Wilkerson kan bidra til at solidariteten undertrykte grupper imellom rives opp»

mener at hun «tydeligvis har overgitt seg til ideen om amerikansk *exceptionalism*» tanken om at USA er en unik nasjon, et forbilde som er skapt til å lede, noe som kan være grunnen til at hun tillater seg selv visse friheter.

Panashe Chigumadzi, en forfatter og journalist fra Zimbabwe, skriver i Boston Review at det Wilkerson egentlig prøver, er å skrive «rase» ut av historien: «Den misnøyen Wilkersons overfører til begrepet 'kaste' konstituerer seg nesten utelukkende i form av [individuelle] holdninger, forestillinger, ideologier, fordommer og mikro-aggresjoner – og utenfor gjensidig konstruerte fellesskapsformer som historisk, materiell og geopolitisk makt.»

Enhver lesning av «Caste», mener hun, bør stille seg det grunnleggende spørsmålet om «hvilken kostnad det har å omdøpe det som sårer oss?» Med andre ord: er det fruktbart å hevde at selve den svarte hudfargen er uten betydning? Chigumadzi mener dette i bunn og grunn er et svik mot «svarthet», ikke minst utenfor USAs grenser, og den internasjonale solidariteten som er påkrevet for at antirasismen skal forbli et globalt anliggende.

Afroamerikanske intellektuelle som W.E.B. Du Bois identifiserte i sin tid rasekonflikten som det 20. århundrets mest sentrale, og som så tett knyttet til den globale kapitalismen at de to måtte bekjempes samtidig. Men Wilkerson legger liten vekt på imperialism og kolonialisme som forklaringsfaktorer, og anerkjenner i liten grad kollektiv mobilisering som virkemiddel og fornyende kraft. I stedet henfaller hun til selvhjelpsspråk om «radikal empati» og hevder at man må se forbi hierarkier og

undertrykkelsen hun vitterlig har skrevet en hel bok om. Hun kaller USAs «kastesystem» for et binært system der hun selv befinner seg nederst, selv om hennes egen historie motsier dette. Globalt inntar hun scenen med en selvfølgelighet som er forbeholdt de få privilegerte som uten sjenanse kan omtale andre som undertrykte, i en springende argumentasjon med så mange snarveier at hun nærmest synes å forsøke å flykte fra seg selv.

Med tanke på den dype konflikten det amerikanske samfunnet befinner seg i, synes tidspunktet for Wilkersons teori om at verken rase eller klasse er sentrale årsaksforklaringer, å være dårlig valgt. Tidligere Trump-rådgivere som Stephen Miller og Steve Bannon har med sine iherdige advarsler om at en truende sivilisasjonskrig forsøkt å flytte blikket bort fra tilværelsens materielle grunnforhold. «Caste» er naturligvis ikke en bok som snakker dem etter munnen, men med sin elitistiske obskurantisme bidrar den heller ikke til å slutte rekkene.

Det Wilkerson kan bidra til – uforvarende, vil jeg mene – er at solidariteten undertrykte grupper imellom rives opp, slik at den samlede motstanden svekkes. Det vi sitter igjen med, blir en variant av identitetspolitikk hvor sosiale kategorier som kjønn, rase og klasse ikke bare bestemmer dine livsvilkår, men også hvem du føler at du kan samarbeide med – og der reelle forskjeller nærmest viskes ut. Det ville være naivt å tro at Wilkersons forsøk på å trekke opp stigen etter seg skulle bidra til annet enn splittelse i en situasjon der samhold er mer påkrevet enn noen gang.

Fredrik Giertsen